

EDUSKUNNAN PANKKIVALTUUSMIESTEN

KERTOMUS

VUODELTA 1942

EDUSKUNNAN
PANKKIVALIOKUNNALLE

HELSINKI 1943
VALTIONEUVOSTON KIRJAPAINO

Suomen talouselämä vuonna 1942.

Sisältö:

	Siv.		Siv.
<i>Suomen talouselämä vuonna 1942</i>	3	<i>Pankkivaltuusmiesten käsittelemiä asioita</i>	19
Teollisuus	3	Setelien lunastaminen	19
Maatalous	4	Tilintarkastus	19
Työmarkkinat	5	Lainausliikkeen ja valuuttakaupan tarkastus	19
Ulkomaankauppa	5	Inventtaukset ja haarakonttorien tarkastus	19
Kotimaankauppa	6	Johtokunta	19
Liikenne	7	Pankkivaltuusmiesten valvonnan alaiset ra-	
Raha- ja pääomamarkkinat	7	hastot	19
Korkokanta	9	Eläkkeet ja avustukset	21
Maksutase ja pääomaliike	9	Poistoja	21
Hintataso	9	Valtion vekselien diskonttokorko	21
<i>Suomen Pankin toiminta</i>	11	Ns. pikku rajakaupassa käytettävän Suo-	
Rahan arvo ja ulkomaiset suhteet	11	men rahan viennin säännösteleminen	21
Luotonanto	12	Karhumäen tilapäisen haarakonttorin perus-	
Korkomäärät	13	taminen	21
Setelistö	13	Uusien toimien perustaminen	22
Pankin suhde valtioon	14	Kertakaikkinen palkan- ja eläkkeenlisä vuo-	
Ulkomaiset selvitystilitt	15	delta 1942	22
Remburssit	15	Haarakonttorien valvojat	23
Pankin tilinpäätös	16	Pankkivaltuusmiehet ja tilintarkastajat	23

Suomen talouselämä sai kertomusvuonna leimansa ensi sijassa koko vuoden kestäneestä puolustustaistelusta, jonka käymiseen maan kaikki voimat oli keskitetty. Suurvaltojen välinen jättiläiskamppailu ja siihen liittyvä kauppasaarto vaikuttivat myös syvästi Suomen talouselämän toimintamahdollisuuksiin. Työvoimien niukkuus, joka aina sota-ajan alkamisesta on aiheuttanut tuotantotoiminnalle mitä suurimpia vaikeuksia, kiristyi johtaen yhä laajenevaan työvoimankäytön säännöstelyyn, jotta yleiseltä kannalta tärkeimmät työt saataisiin suoritetuiksi. Vetoamalla kansalaisiin, ennen kaikkea nuorisoon, kehitettiin samalla vapaaehtoista työpalvelua. Myös raaka-aineiden ja tarvikkeiden saanti, oli sitten kysymys kotimaisista tai ulkomailta tuotavista tuotteista, vaikeutui monilla aloilla entisestään. Näistä ja monista muista vaikeuksista huolimatta tuotantoa voitiin ylläpitää, joskin rajoitettuna, ja erällä aloilla tehostettiin toimintaa edelliseen sotavuoteen verrattuna. Sato jäi työvoiman ja eräiden lannoitteiden niukkuuden takia sekä erässä osissa maata vallinneiden epäedullisten sääsuhteiden vuoksi pienemmäksi kuin keskimäärin viimeisinä vuosina ennen sotaa, mutta se oli kuitenkin jonkin verran vuoden 1941 satoa runsaampi. Elintarviketilanne asutuskeskuksissa ei kertomusvuoden jälkipuoliskolla ollut niin tiukka kuin edellisenä talvena. Rahamarkkinat pysyivät koko kertomusvuoden ajan kevyinä, lähinnä seurauksena sotatalouden aiheuttamasta rahanrunsaudesta. Tämän inflatoorisen tekijän vastapainona ilmeni samanaikaisesti — varsinkin vuoden jälkipuoliskolla, sen jälkeen kun oli ryhdytty toteuttamaan valtiovarainministeriön laatimaa finanssiohjelmaa — deflatoorisiakin tekijöitä, jotka olivat omansa tukemaan rahan arvoa.

Teollisuus.

Teollisuustoiminta pysyi suunnilleen samalla tasolla kuin vuoden 1941 jälkipuolis-

kolla sodan puhkeamisen jälkeen, kuitenkin siten, että tuotanto erällä aloilla vilkastui, toisilla sitä vastoin supistui.

Kotimarkkinateollisuuden tuotanto ylitti kertomusvuoden kolmena ensimmäisenä neljänneksenä — viimeiseltä neljännekseltä ei vielä ole tietoja saatavissa — arvoltaan edellisen vuoden tuotannon. Tuotannon arvoa osoittava Unitaksen indeksi oli tammi—syyskuulta 1942 keskimäärin 195 pistettä vastaten 187 pistettä vuonna 1941 (1935 = 100). Mutta kun hintataso on noussut suhteellisesti enemmän, täytyy todeta puheena olevan tuotannon määrältään supistuneen verrattuna sekä vuoteen 1941 että sodanedelliseen aikaan. Huomattavan korkea oli ravinto- ja nautintoaineteollisuuden samaten kuin kone- ja metalliteollisuuden tuotantoarvo, joka oli suurempi kuin aikaisemmin. Sama koskee myös rakennusaineteollisuutta. Sitä vastoin kutoma- ja nahkateollisuudet, joiden toimintaa ulkomailta saatavien raaka-aineiden niukkuus haittasi, eivät voineet toimia edes siinä laajuudessa kuin edellisenä vuonna, vaan niiden tuotanto supistui entisestään.

Vientiteollisuuden tuotantovolyymi osoitti kertomusvuonna nousevia lukuja, mutta jäi kuitenkin paljon pienemmäksi kuin ennen sotaa. Menekkiä olisi kyllä ollut melkein rajattomasti, mutta työvoiman puutteen takia tuotti raaka-aineen saanti yhä suurempia vaikeuksia, joita valtion järjestelytoimenpiteet eivät pystyneet poistamaan. Unitaksen tuotantoindeksi laskettuna keskimäärin tammi—syyskuulta oli siten 41 pistettä vastaten 40 pistettä vuonna 1941 mutta 105 pistettä vuonna 1939. Kertomusvuoden kolmannella neljänneksellä indeksi oli noussut 47 pisteeseen, mikä osoittaa ilahduttavaa kehityssuuntaa. Ensi sijassa sahatuotanto on vilkastunut. Sitä koskeva volyyymi-indeksi oli tammi—syyskuulta keskimäärin 40 pistettä, mutta kolmannella neljänneksellä jo 51 pistettä vastaten 28 pistettä samana neljänneksenä 1941. Paperiteollisuustuotteiden vastaava indeksi oli sekin 40 pistettä yhdeksältä kuukaudelta,

mutta kolmannella neljänneksellä 43 pistettä vastaten 30 pistettä edellisenä vuonna. Faneerin tuotanto oli suhteellisesti runsain rauhanaikaisiin oloihin verrattuna, mutta se oli vähän supistunut edellisestä vuodesta; indeksin keskimäärä tammi—syyskuulta oli 47 pistettä vastaten 52 pistettä samoina kuukausina 1941.

Rakennustoiminta on jatkuvasti pysynyt vähäisenä siitä huolimatta, että rakentamisen tarve sekä jälleen vallatuilla alueilla että muuallakin on tavattoman suuri. Esteenä on ollut pääasiallisesti työvoiman ja erilaisten rakennustarvikkeiden niukkuus. Takaisin vallatuilla alueilla on kuitenkin saatu kunnostetuksi huomattava osa sodan vaurioittamia rakennuksia. Kokonaan hävitettyjen rakennusten tilalle on maaseudulla saatu pystytetyksi melkoinen määrä erilaisia talousrakennuksia ja hyvä joukko asuinrakennuksia, tuntuvalta osalta tosin asuinsaunoja tai aivan väliaikaisia suojia kotipaikoilleen palanneelle siirtoväestölle.

Muun Suomen rakennustoiminta oli paljon vähäisempää. Sementinkulutus, joka ei kokonaisuudessaan tule varsinaisen rakennustoiminnan hyväksi, oli vain 248,200 tonnia vastaten 276,200 vuonna 1941 ja 549,900 tonnia vuonna 1939. Helsingissä valmistui 99 rakennusta, tilavuudeltaan 594,000 m³ ja sisältäen 3,243 asuinhuonetta, kun vastavat luvut vuodelta 1941 olivat hiukan pienemmät, 70 rakennusta, 561,000 m³ ja 2,456 asuinhuonetta. Verrattuna rauhanaikaisiin oloihin pääkaupungin rakennustoiminta oli vähäistä; esim. vuonna 1938 valmistui 239 rakennusta, joiden tilavuus oli 1,661,400 m³ ja joissa oli 8,909 asuinhuonetta. Sitäpaitsi on huomattava, että suuri osa kertomusvuoden aikana valmistuneista rakennuksista oli pantu alulle jo ennen sodan puhkeamista ja että varsinaisesti uusi rakennustoiminta supistui hyvin vähin. Vain harvoja uusia piirustuksia esitettiin hyväksyttäväksi; niiden mukaan suunniteltujen rakennusten tilavuus oli ainoastaan 354,200 m³ vastaten 788,600 m³ vuonna 1941, etupäässä vuoden alkupuoliskolta, sekä 2,242,600 m³ viimeisenä rauhanvuonna 1938.

Maatalous.

Sääsuhteet olivat maataloustuotannolle edullisemmat kuin lähinnä edellisenä vuonna, joskin talven ankarat pakkaset ja

alkukesän pitkällinen kylmyys, erällä paikakunnilla kesällä vallinnut liiallinen kuivuus, toisin paikoin liian runsaat sateet samaten kuin syksyllä sattuneet hallat vähensivät sadon määrää ja heikensivät sen laatua. Työvoiman puute ja vetovoiman niukkuus samaten kuin se tosiasia, että suuri osa edellisen syksyn kynnöistä oli aikaisen talventulon takia jäänyt tekemättä, edelleen eräiden lannoitteiden saannin vaikeus olivat omansa lisäämään maataloustuottajain vaikeuksia ja heikentämään sato-tuloksia. Talkootoiminnan avulla ja varsinkin sijoittamalla nuorisoa maataloustöihin koetettiin sadonkorjuuta edistää. Palautetun alueen pelot saatiin osaksi viljelykseen, ja niiltä kertyi lisiä vuoden satoon, mutta kaiken kaikkiaan viljelty alue mainittujen vaikeuksien takia jäi pienemmäksi kuin edellisenä vuonna, viimeisistä rauhanvuosista puhumattakaan. Yleistuloksena oli, että sato ennakkotietojen mukaan oli jonkin verran edullisempi kuin vuonna 1941, mutta että se kuitenkin jäi huomattavasti pienemmäksi kuin viimeisinä vuosina ennen sotaa. Suhteellisesti heikoin oli ruissato, joka määrältään jäi 10 % edellisen vuoden satoa pienemmäksi. Sen sijaan saatiin ohraa 5 %, kauraa 11 %, vehnää 11 %, kylvöheiniä 18 %, perunoita 22 %, rehunauriita 105 % sekä muita juurikasveja 43 % enemmän kuin lähinnä edellisenä vuonna. Verrattuna vuosien 1937—1939 sadon keskimäärään useimpien viljelyskasvien sato kuitenkin oli neljänestä tai kolmannelta pienempi; ainoastaan „muista juurikasveista” saatiin runsaasti puolta suurempi sato. Kertomusvuoden sadon rehuyksikkömäärä oli ennakkoarvioinnin mukaan noin 2,700 miljoonaa vastaten 2,366 miljoonaa vuonna 1941 mutta 3,926 miljoonaa keskimäärin vuosina 1937—1939.

Karjantuotanto pysyi heikkona. Karjankanta supistui edelleen, joskin ilmeisesti vähemmän kuin vuonna 1941, ja kun se heikon ruokinnan takia oli huonossa kunnossa, tuotanto ei vastannut toiveita.

Metsätalous kärsi työvoiman, ennen kaikkea ammattitaitoisen väen puutetta, minkä johdosta saavutukset jäivät tuntuvasti pienemmiksi kuin rauhanvuosina. Sahatukkeja hakattiin hakkuukautena 1941—1942 vain noin 84 milj. kuutiojalkaa, kun hakkuumäärä edellisenä kautena oli noin 165 milj. kuutiojalkaa ja normaalivuosina en-

nen sotaa noin 230 miljoonaa. Pinotavaran hakkuut jäivät samalla tavoin paljon alle normaalimäärien. Kaikkiaan saatiin hakatuksi noin 8 milj. kiintokuutiometriä, kun normaalihakkuu on noin 16 miljoonaa. Hakatusta määrästä oli vaille puolet halkoja. Näissä oloissa on ymmärrettävää, että niin sahalaistosten kuin paperi- ja sellulosaatehtaiden tuotantomahdollisuudet raaka-aineen puutteen takia olivat suuresti rajoitetut. Samoin polttoainetilanne oli vaikea, kun kaiken lisäksi haloilla olisi pitänyt peittää osa pienentyneestä kivihienlen ja koxsin tuonnista. Hakkuukaudesta 1942—1943 ei vielä voi olla tietoja saatavissa. Mainittakoon vain, että tavoitteeksi on pantu 170 milj. kuutiojalkaa tukkipuuta ja 31 milj. kiintokuutiometriä pinotavaraa, siitä halkoja 23 miljoonaa. Erikoisjärjestelyjen ja vapaaehtoisen talkootoiminnan avulla on pyritty hankkimaan tarpeellinen työvoima näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Työmarkkinat.

Työmarkkinoille antoivat leiman toisaalta sodan aiheuttama työvoiman niukkuus, toisaalta työvoiman vilkas kysyntä, joka muodostui kilpailuksi vähistä vapaista työvoimista. Naistyövoimasta ei ollut yhtä suurta puutetta kuin miestyövoimasta, ilmenipä erällä aloilla raaka-aineiden niukkuuden aiheuttamaa työttömyyttäkin, jonka vuoksi naistyövoimaa monilla aloilla siirrettiin korvaamaan puuttuvaa miestyövoimaa. Erikoisilla järjestelyillä koetettiin turvata työvoiman saanti välttämättömiin, puolustusta palveleviin tuotantotehtäviin ym. yleisen edun kannalta erityisen tärkeisiin töihin. Vapaaehtoiseen työpalveluun vedoten, talkootoiminnalla ym. sellaisilla toimenpiteillä pyrittiin niinkään helpottamaan kiireellisten sadonkorjuutöiden sekä uittojen ja halkojen hakkuiden suorittamista.

Näissä oloissa, kun vielä otetaan huomioon elinkustannusten nousu, oli paine palkkojen korottamiseen voimakas, ja palkkoja nostettiinkin yleisesti vaikka epätasaisesti. Kun nopea palkkojen nostaminen oli omansa haittaamaan toimenpiteitä rahan arvon vakauttamiseksi, kävi tarpeelliseksi täydentää sitä palkkasäännöstelyä, joka sisältyi helmikuussa 1941 annetun valtioneuvoston julkilausuman ohjeisiin. Keväällä 1942 asetettiin tässä mielessä väli-

aikainen palkkaneuvosto, ja sen jälkeen kun elokuussa oli tarkistettu taloudellisen valtalin säännöksiä, annettiin lokakuussa valtioneuvoston päätös työpalkkojen säännöstelystä sekä päätös palkkaneuvostosta. Työpalkkojen säännöstelypäätös sisälsi sen perusohjeen, että palkat on ensin tarkistettava elinkustannusindeksiä 160 vastaaviksi siten, että kaikkien palkankorotusten keskimäärä vastaisi 2/3:n korvauksen antamista elinkustannusten noususta, minkä jälkeen on toimitettava uusi 4 % merkitsevä palkkojen tarkistus kultakin 160 pisteen ylittävältä 10 pisteeltä. Kun indeksi on nousut 180 pisteeseen, on siis yleensä toimitettu kaksi tällaista tarkistusta. Korotukset ja niin ollen myös palkat ovat kuitenkin olleet melko epätasaisia, varsinkin kun aikaisemmat korotukset eivät olleet yhdenmukaisia. Milloin palkkoja ennen valtioneuvoston uuden päätöksen antamista oli korotettu enemmän kuin elinkustannusindeksin nousu edellytti, ei tasotusta ole voitu saada aikaan, vaan palkkoja on siitä huolimatta korotettu. Työpalkoista ei ole tilastoa käytettävissä, mutta tosiasia on, että erinäisissä töissä ja erällä alueilla, mm. Pohjois-Suomessa, joilla työvoiman saanti on vaikeata ja sen kysyntä erityisen kiinteä, on maksettu palkkoja, jotka eivät ole sopuosinnassa palkkasäännöstelyn periaatteiden kanssa.

Ulkomaankauppa.

Huolimatta kauppasaarosta ulkomaankauppa, arvon mukaan laskien, muodostui vilkkaaksi. Koko kauppavaihto oli arvoltaan 17,158.3 milj. markkaa vastaten 14,385.2 ja 12,170.6 miljoonaa lähinnä edellisinä vuosina. Tämä nouseva suunta johtui pääasiallisesti hintojen kohoamisesta eikä yleensä tuotujen ja vietyjen tavaramäärien lisääntymisestä. Tuonnin arvo oli 11,709.6 milj. markkaa, nousten suuremmaksi kuin minään aikaisempana vuonna; lähimmäksi tulivat vuosien 1941 ja 1940 tuonnin arvot, 10,134.1 ja 9,296.0 milj. markkaa. Viime vuoden lisäys oli siten 1,575.5 milj. markkaa eli 15.5 %. Suhteellisesti vielä voimakkaammin kohosi viennin arvo. Se oli näet 5,448.7 milj. markkaa vastaten 4,251.1 ja 2,874.6 miljoonaa lähinnä edellisinä vuosina. Kertomusvuoden lisäys oli siten 1,197.6 milj. markkaa vastaten 28.2 %. Tuntuvasta noususta huoli-

matta viennin arvo oli huomattavasti pienempi kuin viimeisinä rauhanvuosina, jolloin vietti vuonna 1938 melkoisesti ylitti 8 miljardin markan arvon.

Kauppatase oli yhtä epäedullinen kuin aikaisempina sotavuosina 1941 ja 1940, jolloin vietti työvoiman puutteen takia pysyi pienenä tuonnin taas ollessa suuren, mm. sotatarvikkeiden ja elintarvikkeiden maahantuontitarpeen johdosta. Kertomusvuoden tuontienemmys oli 6,260.9 milj. markkaa vastaten 5,883.0 ja 6,421.4 miljoonaa edellisinä vuosina.

Tuonti poikkesi kokoonpanoltaan melkoisesti viimeisten rauhanvuosien tuonnin rakenteesta. Huomiota ansaitsee varsinkin elintarvikkeiden tuonnin kasvanut merkitys. Kun valmiiden teollisuustuotteiden tuonti arvoltaan oli 38.8 %, raaka-aineiden ja puolivalmisteiden tuonti 31.3 % sekä kuljetusneuvojen, koneiden yms. tuonti vain 18.6 % suurempi kuin vuonna 1939, oli ravinto- ja nautintoaineiden tuonti noussut enemmän kuin kolminkertaiseen arvoonsa; lisäys oli 225.3 %. Kertomusvuoden tuonti jakaantui näiden ryhmien kesken siten, että raaka-aineita ja puolivalmisteita tuotiin 3,885.5 milj. markan arvosta, ravinto- ja nautintoaineita 3,134.3 milj. markan, valmiita teollisuustuotteita 2,485.8 milj. markan sekä kuljetusneuvoja, koneita yms. 2,204.0 milj. markan arvosta. Ravinto- ja nautintoaineiden tuonti edusti 26.8 % tuonnin arvosta, kun vastaava suhdeluku vuonna 1939 oli ollut vain 12.7 %. Sitä vastoin muiden ryhmien suhteellinen merkitys taantui, raaka-aineiden 39.1 %:sta 33.2 %:iin, kuljetusneuvojen ja koneiden 24.5 %:sta 18.8 %:iin sekä valmiiden teollisuustuotteiden vastaavasti 23.7 %:sta 21.2 %:iin. On selvää, että sitä paitsi tapahtui osaksi vieläkin suurempia muutoksia eri ryhmien sisällä. Viitattakoon vain siirtomaatuotteiden poisjäämiseen ja viljan sekä voin tuontiin.

Myös viennin rakenteessa on tapahtunut huomattavia muutoksia, vaikka viennin pääpaino edelleen on vanhoissa päävientitavaroissa. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta vietti määrältään supistui, kun tuotanto työvoiman niukkuuden takia ja vanhojen raaka-ainevarastojen loppumisen johdosta oli vähäistä ja kun tuotteiden puute ja niin muodoin kysyntä kotimaassa, varsinkin jälleerakennustarkoituksiin, oli

suuri. Siten vietiin ulkomaille puuhioketta 19,300 tonnia eli 7,800 tonnia vähemmän kuin vuonna 1941, sulfiittiselluloosaa 139,500 tonnia eli 134,300 tonnia vähemmän, sulfaattiselluloosaa 95,300 tonnia eli 119,600 tonnia vähemmän, paperia 131,000 tonnia eli 16,400 tonnia vähemmän kuin edellisenä vuonna sekä pahvia ja kartonkia 87,100 tonnia, joten niiden vietti oli 15,100 tonnia edellisen vuoden viettä suurempi. Rauhanaikaisiin määriin verrattuna näiden tärkeiden tavaroiden vietti oli hyvin vaatimaton. Paperiteollisuustuotteiden viennin arvo jäi sekin pienemmäksi kuin vuonna 1941. Se oli vain 1,320.8 milj. markkaa vastaten 2,027.0 miljoonaa edellisenä vuonna ja 3,378.0 miljoonaa vuonna 1939. Puutavarain ja puuteosten vietti oli suhteellisesti edullisempi. Paperipuita vietiin tosin 279,300 m³ vähemmän kuin vuonna 1941 eli 354,000 m³, mutta faneerin vietti oli määrältään melkein entisellään, 82,000 m³, vastaten 82,400 m³, ja sahattua puutavaraa vietiin 227,600 standarttia eli 9,000 standarttia enemmän kuin edellisenä vuonna, kun taas kaivospölkkyjen vietti nousi 435,000 m³:iin eli 120,100 m³ suuremmaksi kuin vuonna 1941. Kun eräiden muidenkin puuteosten, mm. puutalojen, vietti oli vilkasta, tuotti puutavarain ja puuteosten vietti kaikkiaan 2,304.5 milj. markkaa, kun siitä edellisenä vuonna oli saatu 1,527.2 miljoonaa. Verrattuna hyviin vientivuosiin ennen sodan puhkeamista tästä viennistä saatu tulo kuitenkin oli verraten vaatimaton.

Kotimaankauppa.

Kotimaankauppa oli kertomusvuoden alkupuolella vähemmän vilkasta kuin vastaavana aikana vuonna 1941, jolloin Suomi ei ottanut osaa sotaan, mutta vuoden jälkipuoliskolla kauppavaihto arvoltaan ylitti edellisen vuoden luvut. Tukkukauppioiden, osuustoiminnallisten keskusliikkeiden ja maakauppiasyhtymän koko myynti oli 12,225 milj. markkaa vastaten 11,628 miljoonaa edellisenä vuonna. Lisäys oli siten runsaasti 5 %. Kun tukkuhintojen nousu oli melkoista suurempi ja kun liikevaihtoveroa on korotettu, on myyty tavaramäärä ilmeisesti paljoudeltaan vähentynyt. Myynti on myös kokoomukseltaan muuttunut, kun toisia tavaroita ei enää ole kaupassa ja kun erilaisia vastiketavaroita on tullut käy-

täntöön. Erilaisten juuresten lisääntynyt myynti on niinkään ominainen piirre kertomusvuoden kaupalle.

Liikenne.

Merenkulku on koko kertomusvuoden ajan käytännöllisesti katsoen ollut rajoitettuna Itämeren piiriin. Siitä huolimatta se, niinkuin voidaan nähdä myös ulkomaankauppaa koskevista luvuista, on ollut suhteellisen vilkasta. Verrattuna rauhanaikaisiin oloihin merenkulku kuitenkin on vähentynyt lähes 35 %:iin.

Rautateiden kuljetuskyky on pitkin vuotta pantu kovalle koetukselle, kun autokannan kulumisen takia suuri osa ennen sotaa autoja käyttävästä liikenteestä oli siirtynyt rautateille ja kun puolustusrintaman muodostuminen entisten rajojen taakse oli omansa pidentämään kuljetusmatkoja. Rautateilla kuljetetun tavarain määrä nousi tammi—syyskuulta 8.3 milj. tonniin, mikä määrä oli runsaasti 13 % suurempi kuin vastaavina kuukausina 1941, mutta toisaalta lähes 16 % pienempi kuin viimeisenä vuonna ennen talvisotaa.

Raha- ja pääomamarkkinat.

Suomen raha- ja pääomamarkkinoilla ilmeni kertomusvuoden aikana eri suuntiin käyviä vaikutuksia. Kun maanpuolustuksen rahoittamiseksi oli pakko osaksi turvautua luotonottoon maan keskuspankista, kun varastojen supistumista edelleen jatkui ja kun teollisuuslaitosten ja rakennusten korjauksia ja kunnossapitoa ei voitu suorittaa normaaliolojen vaatimusten mukaan, lisääntyi rahamarkkinoilla liikkuva pääoma tuntuvasti. Samaan suuntaan vaikutti tuotantoelämän yleensä vähäinen luotonantarve. Toisaalta valtion yhä kiristytvä verotus samaten kuin valtiolainojen otto markkinoilta olivat omansa aiheuttamaan melkoista pääomankysyntää. Yhteistuloksena oli, että raha- ja pääomamarkkinat pysyivät rauhallisina ja tasapainossa, mutta että jatkuva keveys oli niille tunnusmerkillistä.

Liikepankkien luotonotto yleisöltä oli huomattavasti runsaampaa kuin vuonna 1941 saavuttamatta kuitenkaan vuoden 1940 ennätystä. Ennakkotietojen mukaan kertyi kertomusvuonna talletus- ja shekkitileille varoja 2,386.8 milj. markkaa vastaten 1,288.5 ja 2,750.5 miljoonaa kahtena edellisenä vuonna. Kertomusvuoden lisäksi

jakaantui melkein tasan talletus- ja shekkitilien kesken. Kun talletustileille kertyi 1,188.8 milj. markkaa vastaten 61.9 miljoonan vähennystä edellisenä vuonna, on muutosta pidettävä osoituksena aseman vakautumisesta. Shekkitileillä olevien varojen määrä lisääntyi 1,198.0 milj. markkaa, kun lisäys edellisenä vuonna oli ollut vähän suurempi, 1,350.4 miljoonaa. Kertomusvuoden loppuun mennessä talletustilien summa kohosi 8,596.6 milj. markkaan ja shekkitilien saldo 7,228.4 miljoonaa, joten jälkimmäiset edustivat 45.7 % yleisön shekki- ja talletustilien kokonaissummasta, kun vastaava suhdeluku vielä vuoden 1938 päättyessä oli vain 20.5 %. Selvänä merkinä rahamarkkinoiden keveydestä mainittakoon, että kotimaisten luottolaitosten avista- ja aikatalletukset liikepankeissa kertomusvuoden aikana lisääntyivät 715.7 milj. markkaa vastaten vain 51.8 miljoonan lisäystä vuonna 1941. Näillä tileillä olevien varojen määrä nousi kertomusvuoden päättyessä 2,106.0 milj. markkaan. Liikepankkien kokonaisluotonotto lisääntyi siten kertomusvuoden aikana 3,102.5 milj. markkaa vastaten vain 1,340.3 ja 2,722.5 miljoonaa lähinnä edellisinä vuosina. Luotonoton kokonaissumma oli kertomusvuoden päättyessä 17,931.0 milj. markkaa.

Niinkuin liikepankkien luotonotto niin myös niiden luotonanto lisääntyi melkoisesti, joskaan ei läheskään yhtä paljon kuin edellinen. Varsinainen luotonanto lisääntyi 1,142.8 milj. markkaa kohoten siten 11,794.2 milj. markkaan. Lisäyksestä tuli lähes puolet, 542.3 milj. markkaa, vekseliluoton osalle, pääasiallisesti seurauksena valtiolle tässä muodossa annetun luoton kasvamisesta. Runsaasti toinen puoli lisäyksestä merkitsi laajennettua luotonantoa talouselämälle ja jälleerakennustarkoituksiin. Edellisenä vuonna oli talouselämälle annettu luotto lisääntynyt jonkin verran enemmän, mutta sen sijaan valtion vekseliluottoa oli tuntuvasti supistettu. Mainittakoon vielä, että kotimaisille luottolaitoksille annettu luotto lisääntyi 66.6 miljoonaa nousten 455.9 milj. markkaan. Siten liikepankkien kokonaisluotonanto kertomusvuonna kaikkiaan lisääntyi 1,209.4 milj. markkaa vastaten 261.9 miljoonan vähennystä edellisenä vuonna, kohoten vuoden viimeisenä päivänä 12,250.1 milj. markkaan. Liikepankkien luotonoton enemmistö varsinainen luotonantoon verrattuna pysyi

koko kertomusvuoden ajan runsaana nous-
ten vähitellen 3,787.8 miljoonasta 5,680.9
milj. markkaan. Vertailun vuoksi voidaan
vielä mainita, että puheena oleva erotus
vielä vuoden 1940 päättyessä oli ollut vain
2,185.6 milj. markkaa ja että se silloin oli
melkoista suurempi kuin edellisinä vuosina.
Luotonoton ja luotonannon välisen erotuk-
sen huomattava lisääntyminen oli, samaten
kuin edellisinäkin vuosina, kiinteässä yh-
teydessä sen tosiasian kanssa, että liikepan-
kit varsin runsaasti antoivat valtiolle luot-
toa ostamalla sen lyhyt- ja pitkäaikaisia
obligatioita. Liikepankkien obligatiosalkun
kirjattu arvo oli kertomusvuoden alkaessa
3,632.5 miljoonaa ja sen päättyessä 6,165.1
milj. markkaa. Lisäys oli siten 2,532.6
milj. markkaa eli jonkin verran suurempi
kuin vuonna 1941, jolloin vastaava lisäys
oli 1,977.2 miljoonaa. Kassavarojen määrä
sen sijaan oli kertomusvuoden päättyessä
jonkin verran pienempi kuin vuotta aikai-
semmin. Rahanrunsauden vallitessa ei ai-
noakaan liikepankki kertomusvuoden aikana
tarvinnut apua keskuspankilta. — Pankki-
liikkeen laajentumisen johdosta kolme liike-
pankkia korotti osakepääomaansa saaden
samalla lisävaroja vararahastoihinsa. Pank-
kien kannattavuus oli, pääasiallisesti liike-
toiminnan laajentumisen takia, tyydyttävä.
Epäedullisen maksutaseen johdosta liike-
pankkien maksusuhde ulkomaihin huononi.
Kun niillä yleensä on ollut enemmän saa-
tavia ulkomailta kuin velkoja sinne, muut-
tui suhde kertomusvuoden aikana siten, että
niillä sen lopussa oli 316.1 milj. markan
ulkomainen nettovelka.

Samoin syistä kuin liikepankkien myös
säästöpankkien ja säästökassojen luotonotto
lisääntyi voimakkaasti. Ennakkotietojen
mukaan säästövarojen lisäys kertomus-
vuonna oli 2,055.2 milj. markkaa, kun
se vuosina 1941 ja 1940 oli ollut vain
475.4 ja 777.3 milj. markkaa. Näin ollen
nämäkin luottolaitokset saattoivat entistä
runsaammin myöntää luottoa ennen kaik-
kea valtiolle ja jälleenrakennustehtäviin.
Kertomusvuoden päättyessä puheena ole-
vien säästöpankkien ja -kassojen käytettä-
vissä oli runsaasti 13,500 milj. markan
pääoma.

Suomen Pankin luotonannosta ja keskus-
pankin asemassa tapahtuneista muutok-
sista tehdään selkoa edempänä esityksen
toisessa osastossa. Tässä on vain mainit-

tava, että keskuspankki, jotta luottolaitos-
ten toiminta tapahtuisi sopuinnassa ylei-
sen finanssipolitiikan kanssa tämän pyr-
kiessä toisaalta vahvistamaan valtiotaloutta,
toisaalta antamaan tukea ponnistuksille
rahan arvon säilyttämiseksi, kertomusvuo-
den alussa antoi luottolaitoksille erinäisiä
ohjeita siitä, minkälaisiin tarkoituksiin
luottoa sopi antaa.

Pääomamarkkinoille antoi leiman valtion
luotonotto. Kertomusvuoden alussa myy-
tiin vielä jonkin verran työn ja taistelun
lainaan kuuluvia obligatioita, vaikka ne
kirjattiin edelliselle vuodelle, mutta maaliskuun
alussa laskettiin markkinoille uusi
laina, isänmaan laina. Sen obligatiot olivat
kahta tyyppiä, osaksi lyhytaikaisia 3 %:n
papereita, jotka ovat lunastettavissa laina-
aikana määräpäivänä kunakin vuonna,
osaksi puolipitkiä, 5 %:n papereita, joita ei
lunasteta ennen laina-ajan päättymistä.
Laina-aika on kummassakin tapauksessa
seitsemän vuotta. Edellisen sarjan obliga-
tiot myytiin pariarvosta, jälkimmäisen kurs-
siin 97 %. Lainan tavoitteena oli alkuaan
kaksi miljardia markkaa. Lyhytaikaista
sarjaa myytiin 1,130.1 milj. markan ar-
vosta heinäkuun loppuun mennessä, jolloin
niiden myynti lopetettiin. Sen sijaan toisen
sarjan obligatioita myytiin vuoden loppuun
saakka, jolloin myyty määrä kohosi 2,756.4
milj. markkaan. Kun edellisten rinnalla
syksyllä laskettiin liikkeelle 100 milj. mar-
kan palkinto-obligatiolaina, nousi myytyjen
obligatioiden kokonaismäärä lähes 4,000
milj. markkaan.

Kertomusvuonna vallinnutta rahanrun-
sautta todistavat osaltaan myös yleiset
osakepääomien korotukset. Kaikkiaan 578
osakeyhtiötä lisäsi osakepääomaansa yh-
teensä 864.0 milj. markan nimellisarvosta,
kun vastaava lisäys oli ollut 607.1 miljoonaa
vuonna 1941 ja vain 146.5 miljoonaa
vuonna 1940. Uusiakin osakeyhtiötä perus-
tettiin varsin runsaasti, niin että osakeyhtiöiden
osakepääoma nimellisarvoltaan kaik-
kiaan lisääntyi 1,176.9 milj. markkaa
vastaten 878.9 ja 67.4 miljoonaa lähinnä
edellisinä vuosina.

Rahanrunsaus vaikutti myös arvopaperi-
pörssiin, jossa tapahtuvaan vaihtoon ja
osakehintoihin samalla kuvastuivat epäluot-
tamus rahan arvon pysyvyyteen ja pako
realiarvoihin. Näistä syistä osakeindeksin
nousua, joka vuonna 1941 oli ollut sangen

kyrkkä, jatkui kertomusvuoden alkukuukau-
sina. Kun valtiovaltan taholta ryhdyttiin
toimenpiteisiin osakkeiden kurssien nousun
hillitsemiseksi ja kun kesällä luotu finanssi-
ohjelma antoi yleisölle luottamusta siihen,
että valtiolta ponnisti voimiaan rahan
arvon säilyttämiseksi, ja mielet rauhoittui-
vat, osakekurssitkin taas alenivat ja pörssi-
vaihto hiljeni. Osakeindeksi, joka vuoden
1940 joulukuussa oli ollut 145 ja vuoden
1941 päättyessä oli 207, kohosi maaliskuussa
1942 263 pisteeseen aletakseen tou-
kokuussa 242:een. Syksyllä tapahtuneen
kurssin nousun ja uuden laskun jälkeen osake-
indeksi joulukuussa oli 238. Osakeindek-
sin nousu johtui yksinomaan teollisuusosake-
keiden hintojen kohoamisesta, kun sitä vas-
toin pankkiosakkeet kertomusvuoden päät-
tyessä olivat hiukan alemmat kuin vuotta
aikaisemmin. Pörssivaihto oli kaikkiaan
521.7 milj. markkaa vastaten 501.4 ja 330.4
miljoonaa vuosina 1941 ja 1940.

Korkokanta.

Korkokannassa ei kertomusvuoden aikana
tapahtunut muutoksia. Edellisenä vuonna
aikaansaatu luottolaitosten välinen vapaa-
ehtoinen sopimus lainanotto- ja lainananto-
korkojen säilyttämisestä entisellään pysy-
tettiin voimassa siitä huolimatta, että kus-
tannusten nousu varsinkin vuoden loppu-
puolella oli omansa heikentämään monen
luottolaitoksen kannattavuutta. Uusien kiini-
nityslainojen korko oli siten enintään
5 3/4 %. Obligatiokorko oli niinkään muut-
tumaton. Liikepankkien ottolainauksen kes-
kikorko oli kertomusvuoden päättyessä
2.37 % vastaten 2.37 % ja 2.52 % edellisten
vuosien lopussa. Luotonannon keskikorko
oli vastaavasti alentunut 5.33 %:iin, oltuaan
vuosien 1941 ja 1940 lopussa 5.57 % ja
5.65 %. Alennus johtui valtion suhteellisen
halvan luoton lisääntymisestä ja siinä so-
velletun korkokannan alentamisesta.

Maksutase ja pääomaliike.

Vielä ei ole saatavissa läheskään kaikkia
niitä tietoja, jotka tarvitaan maksutaseen
laskemiseen kertomusvuoden kohdalta. Kat-
soen siihen, kuinka määräävä asema kaup-
pataseella on maksutaseen muodostumisessa,
voidaan kuitenkin ilman epäilyksiä päätellä,
että viime vuoden maksutaseen menot suu-
resti ylittivät sen tulot.

Vuoden 1941 maksutaselaskelman poh-
jalla voidaan sen lisäksi tehdä seuraavan-
lainen arvio. Mainittuna vuonna maksuta-
seen menot olivat noin 4.4 miljardia tuloja
suuremmat. Kertomusvuonna kauppataseen
tuontienemmyys oli lähes 400 milj. mar-
kaa suurempi kuin edellisenä vuonna. Sen
lisäksi ei ollut vastaavia kullann myynnistä
saatuja tuloja, ja lahjavarojen määrä il-
moitetaan noin 100 miljoonaa pienemmäksi.
Edellyttäen, että kauppalaiivaston ansaitse-
mat tulot ja yleensä maksutaseen muut erät
olisivat pysyneet suunnilleen entisellään,
voidaan siten arvioida, että kertomusvuo-
den maksutase päättyi noin 5.3 miljardin
markan menoja suuremmuuteen.

Pääomaliikkeestä on saatavissa eräitä
tietoja, mutta ne eivät ole tyhjentyviä.
Uutta luottoa on saatu jonkin verran, ni-
mittäin 4 %:n kruunuluottoa Ruotsista
440.6 milj. markan arvosta. Kun ulkomai-
sia velkoja on sopimuksenmukaisesti lyhen-
netty, on ulkomaisen vakautetun velan
määrä noussut arviolta 250 milj. markkaa.
Sen lisäksi kruunuvekseliä liikkeessä oleva
määrä on kertomusvuonna lisääntynyt noin
360 milj. markkaa. Toiselta puolen on kul-
tettu Suomen Pankin ja liikepankkien
ulkomaisia saatavia ja lisätty eräitä lyhyt-
aikaisia velkoja ulkomaille, ennen kaikkea
selvitystilien velkasaldoa, niinkuin edem-
pänä osoitetaan. Siten on arvioitu, että
tunnettujen lyhytaikaisten velkojen ja saa-
tavien erotus, joka ennen sotaa päättyi
melkoiseen nettosaatavaan, mutta vuoden
1941 päättyessä noin 1,700 milj. markan
nettovelkaan, kertomusvuoden kuluessa oli
kasvanut runsaasti 4,400 milj. markan net-
tovelaksi. Tämän mukaisesti olisi maamme
lyhytaikainen velka ulkomaille lisääntynyt
noin 2,700 milj. markkaa. Kun tähän lisä-
tään vakautetun velan kasvaminen, saa-
daan tulokseksi, että näkyvä nettovelka
ulkomaille kertomusvuoden aikana lisään-
tyi tasaluvuin 3 miljardia markkaa. Ilmei-
sesti todellisen velan kasvaminen kuiten-
kin on ollut mainittua summaa suurempi.

Hintataso.

Huolimatta siitä, että jatkuvasti pyrit-
tiin tukemaan rahan arvoa hintoja, palk-
koja ja vuokria säännöstelemällä samoin
kuin annostelujärjestelmää laajentamalla ja
että tähän kuuluvia määräyksiä ja sään-
nöksiä tiukennettiin ja ulotettiin uusillekin

aloille ja että valvontakoneistoa kehitettiin, ei voitu kokonaan estää hintoja nousemasta. Syynä tähän oli osaksi maksuvälineiden määrään verrattuna lisääntyvä tavaran- niukkuus, osaksi ihmisten epäluottamus rahan arvoon ja siitä johtuva pako realiarvoihin, osaksi taas aikaistamat hintojen ja palkkojen korotukset, jotka vaikuttaessaan tuotannon kustannuksiin antoivat aiheen uusiin hintojen korotuksiin. Kuitenkin voidaan todeta, että ne toimenpiteet, joihin kesällä ryhdyttiin hintatason sitomiseksi mikäli mahdollista vuodeksi eteenpäin, ovat huomattavan voimakkaasti jarruttaneet ja hidastuttaneet varsinkin hintasäännöstelyn alaisten tavaroiden hintojen kohoamista. Elinkustannusindeksi, kun perusvuodeksi otetaan aika VIII. 1938 — VII. 1939, oli joulukuussa 1941 150 pistettä, kohosi syyskuuhun mennessä 179 pisteeseen ja oli joulukuussa 1942 181 pistettä. Kertomusvuoden aikainen nousu oli siten 20.7 %, kun vastaava nousu oli ollut 14.5 % vuonna 1941 ja 22.4 % vuonna 1940. Hintojen nousu oli sangen epätasaista. Vaatetavara-

indeksi nousi 29.7 %, lämpö- ja valoindeksi 27.4 % ja ravintoindeksi 19.7 %, kun sitä vastoin asuntoindeksi pysyi muuttumattomana. Tukkuhinnat, jotka aina ovat herkemmat, kohosivat vähän enemmän kuin elinkustannukset. Niitä osoittava indeksi nousi näet 209 pisteestä joulukuussa 1941 261 pisteeseen joulukuussa 1942 eli 24.9 %.

Ns. säännöstelyindeksi, jota laskettaessa on otettu huomioon säännöstelyn eri aikoina aiheuttamat kulutuksen muutokset, kohosi 123 pisteestä 148 pisteeseen. Nousu oli siten 20.3 % vastaten vain 1.7 %:n nousua edellisenä vuonna. Tämän indeksin jyrkempi nousu kertomusvuonna oli suurelta osalta seurauksena eräiden annosten lisäämisestä.

Vielä on mainittava, että maataloustuotteiden luovutushintaindeksi nousi 173 pisteestä joulukuussa 1941 212 pisteeseen kertomusvuoden lopussa eli 22.5 % vastaten 11.6 %:n nousua vuonna 1941. Nämäkin hinnat ovat syyskuun jälkeen, jolloin ne vahvistettiin koko satokautta varten, muuttuneet varsin vähän.

Suomen Pankin toiminta.

Rahan arvo ja ulkomaiset suhteet.

Suomen markan ulkomainen arvo, sellaisena kuin se vekselikursseista ilmenee, on koko kertomusvuoden ajan pysynyt aivan muuttumattomana. Siten oli dollarin noteeraus kiinteästi mk 49:35 ja Saksan markan kurssi mk 1,974:35. Samoin noteerattiin useimpien muiden maiden valuutat kursseihin, jotka eivät kertaakaan vuoden varrella muuttuneet. Vekselikurssien muuttumattomuus ei kuitenkaan viime vuonna vallinneissa oloissa sinänsä osoita sitä, että eri maiden valuuttojen sisäisen ostokyvyn välinen suhde olisi pysynyt muuttumattomana, vaan on ilmaisuna siitä, että kaikkialla pyrittiin säilyttämään vekselikurssit koskemattomina. Monet noteeraukset olivat sitäpaitsi vain nimelliset. Eräitä pienehköjä vekselikurssien muutoksia kuitenkin tapahtui, mutta ne eivät olleet seurauksia Suomen markan arvossa vaan asianomaisten valuuttojen arvossa tapahtuneista muutoksista. Mainittakoon, että Tanskan kruunu, jonka noteeraus kertomusvuoden alussa oli mk 954:—, tammikuun 23 päivänä, kun valuuttapoliittisista syistä korotettiin kruunun suhdetta muihin valuuttoihin, nousi mk:aan 1,035:—.

Kun maamme ulkomaankauppa kertomusvuonna oli tuntuvasti passiivinen eivätkä maksutaseen muut tekijät läheskään pystyneet tätä vajausta peittämään, oli luonnollinen seuraus, että ulkomaan valuuttojen kysyntä oli niiden tarjontaa suurempi. Kertomusvuoden varrella oli niin ollen pakko jatkaa niin ulkomaankaupan säännöstelyä kuin myös valuuttasäännöstelyä, johon osaltaan liittyi selvitystilijärjestelmän ylläpitäminen useimpien maiden kanssa.

Nämä seikat kuvastuvat myös Suomen Pankin ulkomaisten tilien kehityksestä. Sen jälkeen kun kultakassa vuonna 1941 tapahtuneen kullannmyynnin jälkeen oli supistunut verraten pieneksi, 171.4 milj. markan arvoon, ei kullannmyyntiä kertomusvuoden

aikana jatkettu. Sitä enemmän ulkomaisten valuuttojen tarve tuli näkyviin keskuspankin valuuttavaraston supistumisena. Kertomusvuoden alkaessa Suomen Pankin hallussa kirjanpitoarvojen mukaan oli ulkomaisia valuuttoja 932.4 milj. markan arvosta, mutta melko säännöllisesti tapahtuneen vähenemisen jälkeen valuuttavarasto vuoden päättyessä oli 495.3 miljoonaa, joten kokonaisvähenys oli 437.1 milj. markkaa. Kultakassan ja valuuttavaraston yhteenlaskettu arvo aleni siten kertomusvuoden aikana 1,103.8 milj. markasta 666.7 milj. markkaan, joten vähenys oli 39.6 %.

Toiselta puolen Suomen Pankin velat ulkomaille ovat jonkin verran lisääntyneet. Ulkomaisten kirjeenvaihtajien markkamääräiset tilit, jotka vuonna 1941 olivat kohonneet voimakkaasti nousten kertomusvuoden alkaessa 1,046.5 milj. markkaan, lisääntyivät edelleen kertomusvuoden alkupuolella. Korkein määrä, 1,400.1 milj. markkaa, saavutettiin toukokuun 8 päivänä, mutta sen jälkeen on huomattavia summia siirretty tältä tililtä erälle muille tileille, pääasiallisesti ulkomaisten selvitysten tilille, minkä johdosta pankin velka ulkomaisten kirjeenvaihtajien tilillä väheni ollen vuoden viimeisenä päivänä 406.1 milj. markkaa. Sen sijaan ulkomaisten selvitystilien velkasaldo lisääntyi voimakkaasti kohoten 1,489.5 milj. markasta kertomusvuoden alkaessa 2,955.8 miljoonaa sen päättyessä, joten lisäys oli 1,466.3 milj. markkaa eli 98.4 %. Yhteensä Suomen Pankin ulkomaisten velkojen määrä näillä tileillä lisääntyi 2,536.0 milj. markasta 3,361.9 milj. markkaan, so. 825.9 miljoonaa eli 32.6 %. Tosiassiallisesti pankin asema ei kuitenkaan ole rasittunut sillä tavoin, kuin juuri esitettyistä luvuista voisi päätellä. Sillä vaikka ulkomaisten selvitystilien velkasaldo on luettu pankin vaadittaessa maksettaviin sitoumuksiin, ei se todellisuudessa ole milloin hyvänsä irtisanottavissa maksettavaksi, tarkoituksena kun on, että se aikanaan maksetaan viennillä. Kun siis äsken mai-

nittu velkatili on lisääntynyt ja ulkomaisten kirjeenvaihtajien saatava, joka todella on vaadittaessa maksettava, on vähentynyt, on tämä muutos tosiasiallisesti omansa vahvistamaan keskuspankin asemaa.

Luotonanto.

Suomen Pankin luotonanto sai vuonna 1942 leimansa valtion luotontarpeen tyydyttämisestä, josta puhutaan tuonnempana. Liike-elämän luotontarve, sikäli kuin Suomen Pankki sitä tyydytti asiakkaitensa osalta, osoitti tavanmukaista kausivaihtelua: nousua vuoden alkupuolella ja vähenemistä syyspuolella. Vähenemiseen vaikutti osaltaan, että Enso-Gutzeit Oy., saatuaan vuoden lopussa osakeannissa laajennustöihinsä tarvitsemiin uusiin pääomia, lunasti pankista huomattavan osan vekseleitä niiden erääntyessä maksettaviksi.

Suoraan diskontattujen vekselien määrä oli kertomusvuoden alkaessa 12,224.9 milj. markkaa ja lisääntyi vähitellen saavuttaen sen päättyessä uuden ennätyksen, 15,872.6 milj. markkaa. Vuoden varrella tapahtunut lisäys, 3,647.7 milj. markkaa eli 29.8 %, oli siten sekä absoluuttiselta että suhteelliselta määrältään pienempi kuin lähinnä edellisenä vuonna.

Rediskonttauksia ei kertomusvuoden aikana lainkaan esiintynyt, kun liikepankkien ja muiden luottolaitosten asema enimäkseen oli kevyt. Samasta syystä eivät luottolaitokset myöskään lainan muodossa tarvinneet keskuspankin apua.

Muilla kuin luottolaitoksille myönnetty hypoteekkilainat edustavat mitätöntä osaa Suomen Pankin luotonannossa, eikä niiden merkitys kertomusvuonna entisestään kasvanut. Edellisen vuoden päättyessä näiden lainojen yhteenlaskettu määrä oli 26.1 milj. markkaa, kertomusvuoden lopussa hieinan suurempi eli 29.7 miljoonaa.

Kassakreditiiveiltä nostettu määrä vaihteli kertomusvuoden aikana melkoisesti pysyen kuitenkin verraten vähäisenä. Se oli kertomusvuoden alkaessa 28.2 milj. markkaa, saavutti huhtikuun 23 päivänä vuoden alimman määrän, 10.3 milj. markkaa, nousi huippuunsa, 86.1 miljoonaa, joulukuun 23 päivänä ja oli vuoden päättyessä 60.9 milj. markkaa. Puheena olevassa muodossa käytetty luotto oli siten vuoden varrella lisääntynyt 32.7 milj. markkaa.

Suomen Pankin kokonaisluotonanto, joka kertomusvuoden alkaessa oli 12,279.2 milj. markkaa, lisääntyi vähitellen, pääasiallisesti valtion luotontarpeen kasvun mukaisesti, nousten joulukuun päättyessä 15,963.2 milj. markkaan. Vuoden varrella kokonaisluotonanto siten oli lisääntynyt 3,684.0 milj. markkaa eli 30.0 %. Liike-elämälle eri muodoissa annettu luotto oli vuoden alussa 1,579.2 miljoonaa ja sen päättyessä 1,403.2 milj. markkaa, joten se oli, pääasiallisesti edellä mainitusta syystä, vähentynyt 176.0 milj. markkaa eli 11.1 %.

Pankin kotimaisen luotonannon eri lajien kuukausittaiset vaihtelut vuonna 1942 näkyvät seuraavasta asetelmasta:

Suomen Pankin kotimainen luotonanto vuonna 1942.

Kuukauden lopussa	Vekselit milj. mk	Hypot. lainat milj. mk	Kassa- kreditiivit milj. mk	Redis- konttauks milj. mk	Lainat luotto- laitoksille milj. mk	Yhteensä milj. mk
1941						
Joulukuu	12,224.9	26.1	28.2	—	—	12,279.2
1942						
Tammikuu	12,346.4	22.1	37.8	—	—	12,406.3
Helmikuu	12,071.2	22.1	32.8	—	—	12,126.1
Maaliskuu	13,010.4	22.1	41.7	—	—	13,074.2
Huhtikuu	13,024.6	22.1	24.5	—	—	13,071.2
Toukokuu	13,174.8	22.1	20.4	—	—	13,217.3
Kesäkuu	14,152.5	22.1	28.0	—	—	14,202.6
Heinäkuu	14,070.3	22.1	17.1	—	—	14,109.5
Elokuu	14,692.6	22.1	54.2	—	—	14,768.9
Syyskuu	14,746.3	22.1	37.0	—	—	14,805.4
Lokakuu	14,787.3	19.7	62.2	—	—	14,869.2
Marraskuu	14,701.0	30.3	80.4	—	—	14,811.7
Joulukuu	15,872.6	29.7	60.9	—	—	15,963.2

Niinkuin edellä olevista lukusarjoista ilmenee, muussa muodossa kuin vekseleitä diskonttaamalla annettu luotto on vailla varsinaista merkitystä Suomen Pankin toiminnassa. Vekselien diskonttaus edusti näet kertomusvuoden alkaessa 99.6 % ja sen

päättyessä 99.4 % pankin kokonaisluotonannosta.

Pankin suoraan liike-elämälle diskonttaamat vekselit jakaantuivat luotonsaajain toimialan mukaan prosenteissa seuraavalla tavalla:

	31/12 1939	31/12 1940	31/12 1941	31/12 1942
Vientiteollisuus	89.99	89.10	89.30	73.76
Kotimarkkinateollisuus	3.77	7.87	10.43	22.07
Kaupalliikkeet	6.15	3.03	0.24	4.02
Muut	0.09	—	0.03	0.15

Korkomäärät.

Suomen Pankki ei kertomusvuoden aikana katsonut olevan syytä muuttaa luotonannossaan soveltamia korkomääriä. Alin diskontto oli siten muuttumattomasti 4 %, niinkuin se on ollut joulukuun 3 päivästä 1934.

Setelistö.

Liikkeessä olevan setelistön määrän vaihtelut saivat ensi sijassa leimansa sodan rahoittamiseen liittyvistä ilmiöistä, jotka määräsivät kehityksen pääsuunnan. Sen ohella kuitenkin tavalliset kausi-ilmiöt samaten kuin veronmaksuajat vaikuttivat setelistön suuruuteen. Setelistö väheni siten tavallisuuden mukaan tammikuun kolmen ensimmäisen viikon aikana, lisääntyi sen jälkeen voimakkaasti toukokuuhun saakka, väheni jonkin verran mainituissa ja sitä seuraavassa kuussa, mutta alkoi sen jälkeen

taas lisääntyä, aluksi hitaasti, mutta loppuvuodesta, osaksi tilapäisistä syistä, mm. kolmannentoista kuukauden palkan maksamisesta valtion toimenhaltijoille, jälleen nopeammin. Liikkeessä oleva setelistö kohosi kaikkiaan 7,316.9 milj. markasta 9,617.3 miljoonaa eli 2,300.4 milj. markkaa vastaten 31.4 %. Setelistön lisääntymisen pääsyyntä oli tietenkin se, että valtion oli pakko sodankäynnin rahoittamiseksi ottaa luottoa keskuspankista. Lisäselityksenä on toisaalta hintatason noususta ja rahankierron hitaudesta sekä markan käyttöalueen laajenemisesta johtuva maksuvälineiden tarpeen lisääntyminen, toisaalta samaan suuntaan vaikuttava tosiasia, että monet pitävät tarpeettoman suurta kassaa „kaiken varalta”.

Samalla kuin setelistö myös sellaisten varojen määrä, joita vastaan Suomen Pankilla on oikeus antaa seteleitä, on huomattavasti lisääntynyt. Tätä valaisee seuraava asetelma:

	31/12 1941 milj. mk	31/3 1942 milj. mk	30/6 1942 milj. mk	30/9 1942 milj. mk	31/12 1942 milj. mk
Kultakassa	171.4	171.4	171.4	171.4	171.4
Ulkomaiset kirjeenvaihtajat	932.4	801.9	754.9	617.5	495.3
Ulkomaiset vekselit	4.4	3.4	2.2	2.4	3.7
Ulkomaan setelit ja korkoliput	3.8	4.3	2.5	2.5	1.4
Kotimaiset vekselit	12,224.9	13,010.4	14,152.5	14,746.3	15,872.6
Yhteensä	13,336.9	13,991.4	15,083.5	15,540.1	16,544.4

Suomen Pankin setelinantoon oikeuttavien varojen kokonaismäärä lisääntyi, niinkuin yllä olevasta näkyy, kaikkiaan 3,207.5 milj. markkaa eli 24.0 %. Tämä lisäys, joka oli tuntuvasti pienempi kuin edellisenä vuonna, johtui kokonaisuudessaan kotimaisten vekselien salkun paisumisesta,

sillä kultakassa pysyi muuttumattomana ja saatavat ulkomaisilta kirjeenvaihtajilta supistuivat muiden tällaisten varojen ollessa vailla merkitystä.

Setelikate on koko kertomusvuoden ajan pysynyt runsaana. Vuoden alkaessa sen kokonaismäärä oli 109.3 % vaadittaessa